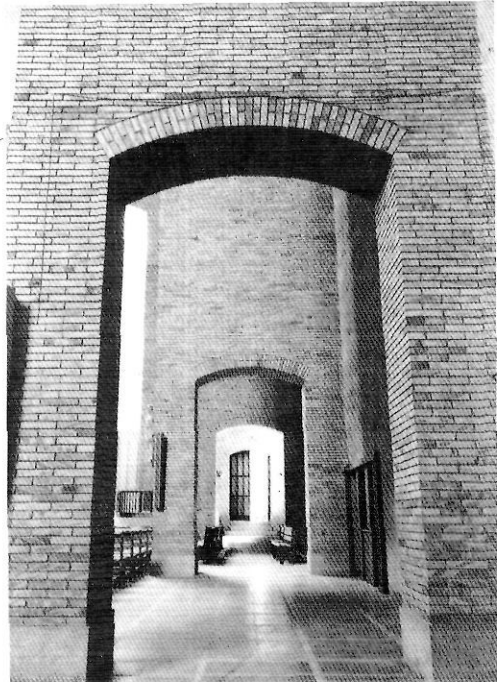

Joaquim M. Masramon ha deixat algunes mostres cabdals de l'arquitectura religiosa. A la dreta, detall de la parròquia de Sant Josep de Girona.

ACAG

Masramon, arquitecte de la llum

La figura de Joaquim M. Masramon i de Ventós, nascut l'any 1910 i traspasat a les acaballes de 1987, va associada al primer episodi de la meua vida periodística. El primer treball que em va ser encomanat en el camp de la premsa escrita va ser un reportatge per a *Vida catòlica* del desembre de 1952 sobre l'església parroquial de Sant Josep, que aleshores alçava tímidament uns pocs metres de paret enmig de camps de conreu, al capdavant de la passarel·la de la Font del Rei. El treball incloïa una entrevista amb l'arquitecte autor del projecte, i em devia impressionar molt la trobada amb Joaquim Masramon, perquè vaig escriure literalment això: "Tot i ser tan interessant el que diu, ho és més encara com ho diu. En aquests casos se sent el complex d'inferioritat de la màquina d'escriure i de les lletres de motllo per expressar les coses que pertanyen a més altes esferes".

A aquella entrevista pertanyen aquestes paraules sorprenents de l'arquitecte:

"Durant dos anys he estat perfilant a dintre meu el projecte del temple sense gosar dibuixar-lo, per por que la complaença en les formes traçades entrebanqués l'evolució de les meves idees".

Tot un temple bastit en la memòria, com un somni, sense cap materialització sobre el paper! I això durant dos anys. Potser no hi ha millor manera d'expressar l'idealisme de Masramon, completat, tanmateix, per la valoració realista de l'obra feta que s'il·lustra amb aquesta anècdota: quan un dia, en veure'l atrafegat a peu d'obra, hom li va preguntar si era paleta, va donar una resposta ràpida i esplèndida: "*Què més voldria jo, que ser paleta!*" Valorava la feina, l'ofici, el contacte directe amb la materialitat d'aquell somni que amb prou feines s'havia atrevit a dibuixar.

Aquest home que madurava els projectes en el secret del cor i que palpava les obres amb les mans va deixar mostres cabdals de la seva personalitat en algunes mostres notables de l'arquitectura religiosa, com les parròquies de Sant Josep de Girona i de Sant Jaume de Salt. Va saber conjugar-hi la modernitat amb la tradició popular, com ho va fer igualment amb tota l'obra civil que va bastir, com a arquitecte de la Diputació, en uns anys difícils de rebuig de l'avantguardisme per part dels organismes oficials.

En els comentaris apareguts amb motiu de la seva mort, molts han recordat com un tret bàsic de la seva arquitectura el tractament de la llum

interior. La qüestió ja es va fer present en aquella llunyana entrevista:

“La llum m’ha preocupat molt. Vull inundar literalment de llum la zona del presbiteri”.

Així ho va fer, i aquell raig insòlit de claror encara es vessa, impalpable, sobre l’altar major del temple. És exactament allò que deia Joan Maragall:

“Alçant eixes parets heu pres entre sos caïres el que era abans de tots: l’espai, l’ambient, la llum...”.

Joaquim M. Masramon serà recordat per les parets que va alçar, però també per la llum que va saber empresonar i potenciar. La llum que encara perdura enmig de les pedres, com un element fonamental de la seva obra i de la seva vida.

El monestir d’un poble

Penjat a mig camí d’un brusc desnivell, com un vaixell de la història varat a la muntanya i obert a la immensitat del mar, el monestir de Sant Pere de Rodes ha tornat a l’actualitat mai no perduda. Ara, per fi, li han arribat l’electricitat i el telèfon. Ara la Comunitat Europea li ha atorgat una subvenció de vint milions, la segona més grossa entre les concedides durant l’any 1987 dins el Mercat Comú. Ara la Generalitat, com a contrapartida, hi invertirà vint milions més. Ara, més enllà de la restauració física del cenobi, es parla de la seva recuperació com a centre viu d’activitats culturals.

De naixement incert i llegendari, Sant Pere de Rodes arriba fins als nostres dies com una obra única dins l’arquitectura religiosa medieval. Alexandre Deulofeu, amb la seva fantasia desbordada, pretenia que fos l’origen i el bressol de tot l’art romànic. Per a un altre Alexandre, Cirici i Pellicer, representa de manera irrepetible una transició històrica: és cobert ja per la volta de pedra que acabarà per ser l’element essencial del romànic, però encara té les columnes —herència de la Roma clàssica— que ja no es repetiran mai més en el romànic enlloc. És el començament d’una època sense haver deixat del tot l’altra; és l’expressió d’un moment auroral.

Quina història, la de Sant Pere de Rodes! Poder temporal, influència espiritual, esplendor, lluites, intrigues, pesta, decadència, plets, assalts, saqueigs, ruïna, destrucció i pillatge, tot s’ha anat succeïnt en aquest escenari grandiloqüent que reclama a crits els versos d’una epopeia. L’any 1973, quan ja feia temps que s’invertien diners públics en la seva conservació, una sentència de l’Audiència Territorial de Barcelona va declarar que el monestir no era propietat de l’Estat, sinó de la duquesa hereva del duc de Medinaceli i comte d’Empúries. Josep Pla va escriure aleshores un paper dramàtic a *Destino*: *“La gente no se ha dado cuenta de lo que representa el pleito de los Medinaceli. Es el hundimiento completo de la personalidad del país”.* Al capdavall, el Tribunal Suprem va revocar aquella sentència i va declarar que Sant Pere de Rodes no era propietat de cap senyora concreta, sinó de tothom en general. L’any 1980 el monument va ser traspassat a la Generalitat i ara assoleix, a més, el reconeixement d’aquesta Europa per on té escampats alguns dels seus tresors.

Tot i els diners que s’hi han enterrat, el monestir encara ofereix una imatge destartada. Montserrat Vayreda ho deia en un sonet:

*“Cada porta que he vist enderrocada
m’ha fet tremolar el pols. Sols els ocells
a dintre el monestir cerquen estada
esculturant de nou els capitells”.*

Però no han de ser els ocells els habitants de l’abadia, sinó els homes i les dones que no som hereus del duc de Medinaceli, sinó d’aquells que el van alçar a imatge i semblança d’un país que també es començava a construir. Per això Pla podia dir que, si perdiem Sant Pere de Rodes, el país s’enfonsava encara més que les mateixes parets del monestir.

El monestir de Sant Pere de Roda torna a ser actualitat.

• *Joan Domènech, l'incansable* historiador lloretenc, ha escrit la biografia d'un seu homònim, Joan Baptista Domènech, com a pòrtic de l'edició d'uns escrits d'aquest personatge que, nascut a Lloret l'any 1897, va marxar de jove cap a Amèrica disposat a fer fortuna, va instal·lar una indústria vitivinícola a Xile i va ser president del Centre Català de Valparaíso l'any 1937. Allà va publicar dos llibres de poemes —un en català i l'altre en castellà— i ara a Lloret li editen els *Relatos de mi pueblo*, escrits l'any 1967 i fins ara inèdits. Escrits per explicar "el suelo materno de mis amores que dejé casi un niño, no recuerdo ya cuando, y que no he de ver nunca más". Records d'adolescència entre els quals, premonitòriament, hi figura aquest: "Los fuertes calores del estio empujan hacia Lloret grandes masas de forasteros que llegan de todas partes buscando el frescor de la mar".

• *A Crespià s'hi concentra molta gent, al final de febrer, per celebrar-hi la tradicional Fira de la Mel. Molts no saben que la festa es fa en honor de l'apòstol sant Maties. Ara que els goigs s'han convertit en peça de museu, Joaquim Pla i Dalmau n'ha editat uns que són obra seva per partida triple: ell és l'autor de la lletra, la música i els gravats. Sant Maties hi apareix "nibat d'un cercle d'abelles, / el mirar dolç com la mel", i és invocat com a guaridor de malalties i com a impulsor de la prosperitat del poble: "La mel que endolceix la vida / i és llamí del paladar / feu que brolli, generosa, / de les bresques de Crespià".*

Dotze preguntes de Gaziel

A Sant Feliu de Guíxols va culminar l'homenatge a Gaziel, un migdia assolat de diumenge d'hivern, amb la inauguració d'una exposició evocadora i la celebració d'una taula rodona sobre els múltiples caires de la personalitat de l'il·lustre ganxó. Ambdós actes van tenir per escenari la noucentista Casa Patxot, adquirida fa poc per la Cambra de Comerç. Pels finestrals de la sala d'actes, sota mateix del famós rellotge ceràmic del temps i les estrelles, contemplàvem la gràcia inesgotable del passeig, la ratlla blava del mar i el puig rocós del Fortim amb la també recobrada casa del Salvament. Tot plegat semblava un quadre de Josep Amat, i hauríem dit que Gaziel havia de passar d'un moment a l'altre, amb el vestit de mil ratlles i el bastó a la mà.

L'any 1960, assegut en un pedrís del Fortim, Agustí Calvet va reflexionar tota una tarda sobre el Sant Feliu del passat i del futur i sobre les dues grans rifes que havien afavorit successivament la ciutat: la indústria del suro i el turisme. Fruit d'aquesta "meditació a soles" va ser un article que ara ha republicat la revista *Ancora* en un número commemoratiu. Pel que fa a la rifa del turisme, Gaziel hi formula, lúcidament, aquestes dotze preguntes:

"Estem segurs que aquesta segona benedicció de la fortuna, l'allau turística que ens ha invadit sobtadament, d'uns anys ençà, sense haver-la cridada ni merescuda, la sabrem aprofitar, que vol dir sostenir?"

No serà, si no hi parem compte, com l'aigua de la Riera?"

Tots tants com som, rics i pobres, cultes i ignorants, ja hi posem els cinc sentits en tocar una matèria tan fràgil com és el favor i la simpatia de la gent forastera?"

Ja ens preocupem de plaure als qui no s'accontenten d'un folklore manllevat i sovint barroer, als qui a més de la mar, la terra i el cel que ens han estat donats, voldrien conèixer la nostra personalitat autèntica?"

Tractem el turisme amb mètode i esperit col·lectiu o a rampells individualistes i aquella alegre anarquia?"

Tenim endreçada la nostra ciutat, culta, fina, captivadora com molts d'ells la voldrien?"

Als forasters vinguts d'arreu del món, els tractem com uns amics o com uns passavolants?"

Els cobrem honestament els nostres serveis, o mirem de buidar-los la bossa, com més depressa millor?"

Se'n van, per fi, contents de nosaltres i amb ganes de tornar, o, a penes són fora, quan no els sentim, proclamen que no posaran mai més els peus a casa nostra?"

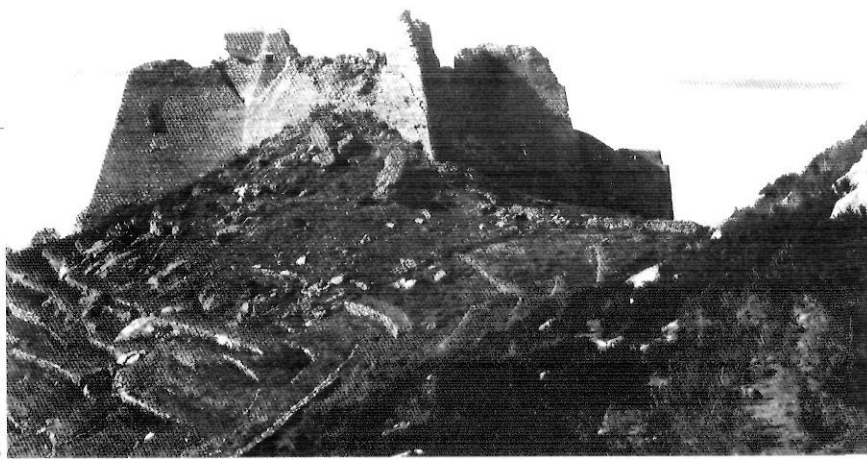
Ens adonem que el turisme ja té establerta, i establirà cada dia més, una competència universal?"

Que tota la mar Mediterrània ja està cenyida d'una xarxa de turisme competent, esmolat, cap viu, disposat a disputar-nos amb les dents el doll de riquesa?"

Les sabem bé aquestes i tant d'altres coses necessàries als qui volen cultivar —que és tot el contrari d'explotar el turisme, una de les indústries modernes millors, però també més difícils?"

Gaziel confessa que se li va fer fosc, a dalt del Fortim, sense haver-se sabut contestar satisfactòriament les "inquietants preguntes". Nosaltres, amb els anys, hem anat descobrint les respostes, i encara les hem trobat més inquietants.

El castell de la Trinitat és un signe d'identitat fonamental en l'horitzó de Roses.

SIAG

paperets

El castell de les postes de sol

El castell de la Trinitat, com el diamant d'un anell, corona el cim d'un turó del massís de Puig Rom, damunt la punta que tanca la badia de Roses. Construït al segle XVI per tal de defensar l'entrada al port, diuen si va ser visitat per l'emperador Carles. El cas és que l'any 1547, en el seu discurs a les Corts de Montsó, el futur rei Felip va parlar d'aquest castell de planta estrellada com d'un punt clau per a la defensa i la seguretat de tota la costa catalana.

Abandonat i ruïnós, el castell de la Trinitat ha estat un signe d'identitat fonamental en l'horitzó de Roses, cada cop més minvat per la perillosa proximitat dels xalets que han alterat brutalment la fesomia de la muntanya. Quan una empresa urbanitzadora va adquirir, fa més de vint anys, el Puig Rom, es va quedar també tots els drets sobre els terrenys del castell expropiats per l'exèrcit, i ara té preferència en la seva compra al ministeri de Defensa. Però l'Ajuntament vol que passi a formar part del patrimoni municipal, i negocia amb els urbanitzadors una fórmula de traspàs. També es demana l'ajut de la Generalitat per tal d'evitar una major degradació de la carena. El Grup de Defensa de les platges de Roses vol que es redacti un pla especial de protecció de la zona, que bona falta li fa.

El castell ha de ser salvat pel seu valor històric i pel seu caràcter simbòlic, però també perquè és el mirador ideal d'un patrimoni col·lectiu tan eteri com inalienable: el de les postes de sol que Josep Pla va qualificar de les més grandioses i inoblidables del país. S'ha de pujar, cap al tard, fins al castell i assegurar-se de cara a ponent. En un moment donat, sembla com si s'obris el teló d'un espectacle màgic que Pla va descriure amb aquesta voluptuosa minuciositat: "Quan la llum entra en l'agonia, el cel, la terra, el mar, el sol es fonen en una successió de colors d'una imprecisió i d'una sucositat que semblen palpar-se. La mar es desfà en batecs lleugers i fugitius i en escorrialles trèmules. El cel, primer ocre, després porpra, després carmí, s'encén en una fumerola sanguinolenta i dramàtica. Les remotes muntanyes, cobertes primer d'un vel molt tènue, prenen després tots els tons blavosos i morats. De la planura feraç i ampla semblen pujar al cel lentament els fums de la terra i les evaporacions de les aigües. Sobre aquests vels càndids, a vegades tocats d'un verd transparent i subtil, el cel sembla guaitar amb una avidesa i una ansietat d'abraçada. Es produeix com un deliri de silenci: el mar s'acarmina; l'aire perleja; les muntanyes tenen un verd negrós; la terra, un blau grisenc... Quan brillen les primeres estrelles, el sol s'enfonsa arrossegant una naturalesa en espasmes".

Heus aquí un espectacle que no pot ser privatitzat. I el castell de la Trinitat, en terreny de tothom, ha de ser la millor llotja per contemplar-lo.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

• Hi ha senadors que s'avorreixen els dies de sessió, i entretenen els ocis al bar de la Cambra Alta. Francesc Ferrer aprofita les estades al Senat per visitar la seva biblioteca. Allà hi ha trobat materials inèdits i apassionants per a la petita història de casa; tants, que li han permès d'escriure tot un llibre: *L'economia de les comarques gironines al set-cents. A través de documents que fins ara no havien meregut l'interès de ningú, Ferrer explica la protoindustrialització gironina, el paper dels empresaris empordanesos en el comerç amb Amèrica i una sèrie de fets que li permeten de situar en la cruïlla històrica del segle XVIII la gènesi de l'esplendor industrial de Girona. El llibre serà editat aviat per la Cambra de Comerç.*

• Les primeres referències de l'esperanto a Girona són de l'any 1906. Però el 1912 és l'any de la formació d'un grup, Girona Espero, fruit de la unió de dos grups anteriors. Ara, al cap de setanta-cinc anys, el mateix grup continua essent el portaveu de l'esperanto a la ciutat. Els esperantistes gironins han celebrat l'aniversari amb l'edició d'un opuscle que conté la història d'aquesta llengua internacional a les comarques gironines: els anys de la vitalitat il·lusionada, l'etapa fosca del franquisme i la lenta recuperació, que ha cristallitzat darrerament en cursos, acses públics, presència a les Fires, al carrer i als mitjans de comunicació. Tres quarts de segle d'una activitat exemplar, esforçada i incombustible. No en va esperanto vol dir "el que té esperança".

• En restaurar, fa uns mesos, la torre romànica de la plaça major de Llançà, es va trobar en el seu interior un cep, instrument de tortura que permetia subjectar la víctima per les mans o pels peus. En aquesta posició, hom podia ser colpejat, assotat, lapidat, mutilat, cremat o, en el millor dels casos, sotmès a l'escarni de la plaça pública. Aquest cep de Llançà, tan llunyà en el temps i tan proper en l'espai, ens recorda una llarga i terrible història que encara avui continua, sota diverses formes, arreu del món. Sort que a pocs metres de la troballa s'hi alça, com un testimoni històric igualment irrefutable, l'Arbre de la Llibertat.